

YAPI DENETİM SEKTÖRÜNDE ÇALIŞAN ÜYELERİMİZİN 2009 KRİZİNDEN ETKİLENMESİ VE SONUÇLARI

Elektrik Mühendisi Sebatî GÖKEN
sebatî.goken@emo.org.tr

Yapı denetim sektöründe çalışan elektrik mühendisi meslektaşlarımızın 2009 krizinin getirdiği sorunları iktisatçı gözüyle incelemek doğru olmakla beraber, mühendis gözü ile incelemekte gerekli olacaktır. Hem küresel krizi ve hem de bizim krizimizi yapı denetim sorunları ve sonuçları açısından inceleyip çözümler aramak, çözümler önermek doğru olacaktır.

Yapı denetim sektöründe denetçi mühendis ve yardımcı denetçi mühendis olarak çalışan elektrik mühendisi emekçilerimiz, çok düşük miktarlardaki maaşlarını dahi alamamaktadırlar. Bu maaş alamama olgusu krizden öncede vardı, şimdilerde de krizin emekçilere yansıyan etkisiyle artarak devam etmektedir. Meslektaşlarımıza ödenen düşük miktardaki ücretleri çok gören sermaye tarafına geçmiş yapı denetim şirketleri mühendis işverenlerimiz çalışanların maaşlarını yarı yarıya düşürmek istemektedirler. Yapı denetim kanun ve yönetmeliklerindeki sermaye yanlısı uygulamalara dayanarak ihtiyaç fazlası gördükleri mühendis emekçileri işten çıkartmaktadırlar. Yapı denetim şirketlerinde çalışan denetçi ve yardımcı denetçi mühendislerin işten çıkartılmaları sonucunda şirketteki teknik eleman azalması olmaktadır. İnşaat adedinin sabit kalması nedeniyle mühendislik hizmetleri eksik ve kusurlu yapılmaktadır. Yapı denetim şirketlerinde çalışmaya devam eden mühendisler de mühendislik etiği ile bağdaşmayan uygulamalara maruz kalmaktadır.

Krizle beraber "Yap-Sat" çı yükleniciler yaptıkları yapılarda ki konutları konut başına yüksekçe indirim yapmalarına rağmen satamamaktadırlar. Yapı denetim şirketleri de yüklenicilerden hak edişlerini alamamaktadırlar. Bu olguların sonucu her zaman olduğu gibi emekçileri daha çok etkilemektedir. İşten çıkartmalar, yarı maaşla çalıştırma, sosyal güvencelerinin geri alınması ve benzeri demokratik olmayan uygulamalarla yapı denetim sektöründe ki çalışanlarımız bu krizden en çok etkilenenlerdir.

2009 krizimizdeki bu durumu sadece krize bağlamakta doğru değildir. Yapı denetim kanununun ve yönetmeliğinin sermayeden yana olması da bu etkilenmeyi katlayarak büyütülmektedir.

Bu sektörde çalışırken kriz bahane edilerek işten çıkartılan bir emekçi meslektaşımız yaşadıklarını bakın nasıl anlatmaktadır.

• Sayın Gökçen Çapkıncı, ithal kriz olarak dillendirilen ancak bizim krizimiz olarak yaşamamıza giren bu dönem hayatınızı nasıl etkiledi?

• Ben üç kişilik bir çekirdek aileyim ve emekli maaşım tek gelir kaynağımdır. Altı yıldır emekli maaşlarımıza sadaka verir gibi küçücük zamlar yapıp yaşamımız için çok önemli olan yiyecek, giyecek ve benzeri giderlerimize büyük zamlar yapılması sonucu eriyen maaşımın insanca geçinmem mümkün değildi. Bu nedendir ki yapı denetim sisteminde ek gelire ulaşmak için denetçi mühendis olmaya karar verdim. İlgili belgeyi alıp çalışmaya başladım. Denetçi mühendislerin bu sistemde sadece imzaları kullanıldığından yaptığım daha doğrusu yapmaya çalıştığım çalışmaları mühendislik etiğine uygun bulmamla birlikte ailemi geçindirebilmek için bu ek ücrete ihtiyacım vardı. Ancak bu kriz döneminin sonucu olarak ve ayrıca yapı denetim kanunu, ilgili yönetmeliğinde ki olumsuzluklar nedeni ile yapı denetim şirketlerinin düştüğü kötü durum sonucu zaten komik derecede düşük olan maaşımı uzunca bir süredir alamadım. İki ay önce şirket yöneticisi maaşımızı %50 nispette indiriyoruz bu şartla çalışmayı kabul ederseniz çalışmaya devam edin, bu şartları kabul etmezseniz istifa edebilirsiniz demesiyle, çok komik bir ücretle çalışmakta olduğum denetçilik görevimden istifa ettim. Bu arada gerekli ödemelerimi yapabilmem için ek bir gelire ihtiyacım vardı. Bilirkişilik, topraklama bilirkişiliği ve benzeri gelir kaynağı olabilecek işleri denedim ancak işlerin sürekliliği olmadığından, mali sıkıntılarım artmaya devam etti. Şu anda bir part-time işte çalışmama rağmen mali

sıkıntıların artarak devam etmektedir. Devlete 44 yıl hizmet ettikten sonra düşüğüm bu durum içimi acıtıyor. Son olarak, bu kriz teğet geçmedi birkaç defa delerek geçti ve de delmelere devam ediyor.

Sayın meslektaşımızın çalışma azmini alkışlıyor, sağlıklı günler diliyoruz.

Kriz bahane, esas sorun çarpık 4708 Sayılı Kanun ve en son yapı denetim şirketlerinin tebrikine mazhar olmuş ilgili yönetmeliğidir.

Yapı denetimi, yapı üretim sürecinin bütün aşamalarını kapsadığı ve niteliklerini artırdığı oranda anlamlıdır. Yapı denetimini salt güvenilirlik olarak algılamak doğru değildir. Aynı şekilde salt doğal afetlerle ilgili ele almak da eksik olacaktır.

Yapı denetim süreci yer seçimi, projelendirme, yapım koşulları, çevre güvenliği, kent planlaması, estetik, sağlık koşulları, ekonomi ve garanti sürelerini içeriyor. Ancak sorunlar kullanıcının talepleri arasında yer almıyor. Ülkemizde yapı üretimi süreci ranta bağlı olarak şekilleniyor, konut üretiminde esas beklenti getiri üzerine kuruluyor. Yapı projeleri mevcut işleyişte halen kullanıcı için belediyeden alınacak yapı ruhsatının tamamlayıcı bir evrakı olmaktan öte anlam taşıyor.

Doğal afet riskinin en alt düzeyde olduğu Avrupa ülkelerinde bile yapı denetimi konusunda kurallar getirilmişken, büyük depremleri yaşayan ülkemizde konu ne yazık ki gerek kamuoyu gerekse siyasilerce hak ettiği ilgiyi göremiyor. Ekonomik/siyasal sistemimiz bu anlayışa çanak tutuyor.

Yapı denetimi sadece yasal düzenlemeler sorunu değildir. Elbette ki, yasal düzenlemeler zorunludur ancak uygulayıcıların bu konudaki kararlılığı, başka bir ifadeyle siyasilerin tercihi sonucu değiştirecek önemdedir.

1999 Marmara Depremi'nden sonra siyasi iktidar tarafından alelacele çıkarılan 4708 Sayılı Yapı Denetimi Yasası ciddi eksiklikler ve yanlışlıklar taşımasının yanı sıra ihtiyacı gidermekten çok uzaktır. Nitekim yasanın değiştirilmesi kamuoyunun gündeminde bulunuyor.

Yapı Denetimi Nasıl Olmalıdır?

1- Kamusal bir hizmet olan yapı denetimi, gerçek kişilerin sorumluluğunda olmalıdır. Toplumumuzun, ekonomik, sosyal, kültürel yapısı, hukuki ve ahlaki beklentileri, yapı denetiminde sorumlulukların tüzel kişilerde değil, gerçek kişilerde olmasını uygun ve gerekli kılmaktadır. Ticaret hukukuna göre oluşmuş tüzel kişiliklerin, süreli ve dağılabilir olması, yapı denetimi alanında sorumluluk bilincinin ve etiğinin gelişmesine uygun olmadığı gibi, risk gerçekleştiğinde ve cezai durum söz konusu olduğunda, hukuki yaptırımlar muhatabını bulmakta zorlanmaktadır.

Oysa, gerçek bir kişi olarak mimar veya mühendis, anayasal, kamu kurumu niteliğinde bir meslek örgütünün üyesi olarak, kamusal bir sorumluluk, belirginlik ve yaptırımlar alanı içindedir.

Yapı denetimi sorumluluğu, yetki ve cezai yaptırımlar çerçevesinde yasal olarak tanımlandığı ve belirlendiği anda, kamusal yarar ve güvence büyük ölçüde sağlanmış olacaktır.

2- Yapı denetimi yeniden tanımlanmalı, yapıların nicelik ve nitelik farklılıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılar, yaşamın bütün alanlarını etkiler. Yapı denetimi de bütünsel olmak durumundadır. Yaşam kalitesinin, güvenli yaşamın bütünlüğünü dışlayan, farklı malzeme ve teknolojileri, zengin yapı kültürü birikimimizi yok sayan, yalnızca depreme dayanıklı betonarme karkas yapı ile sınırlı bir denetim anlayışı ve hukuku insan ve toplum yaşamında en az deprem kadar zararlı sonuçlar yaratabilir.

Yapılarda nicelik ve nitelik farklılıkları, büyük yapılarla tek aile konutlarının, yaygın yapım sistemleriyle özel teknolojilere dayalı yapıların farklı denetim kriterlerine, farklı usul ve kurallara tabi olması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır.

3- Yapı sektörünün bütünü yeniden düzenlenmelidir. Bu düzenleme, katılımcı bir yöntemi zorunlu kılmaktadır. Yapı üretim sürecinin bütün aktörleri bir araya getirilmeli, yetki ve sorumluluklar belirlenmelidir.

Bütün mal ve hizmetleri kapsayan bir sigorta sistemi geliştirilmelidir.

Yapı denetimi alanında yeni bir yasal düzenleme değişikliği yapılırken, yukarıda özetlediğimiz deneyimler ışığında aşağıdaki konular dikkate alınmalıdır.

1. Yapı denetimi ve genel olarak yapı üretim sürecinde uygulanacak politikalar, getirilecek düzenlemeler, ilgili tarafların (Bakanlık, meslek odaları, müteahhittik kuruluşları, sigorta temsilcileri...) katılımı ile oluşturulacak güvenilir bir diyalog ortamında görüşülmeli, geliştirilmelidir.

2. Yasa ve yönetmeliklere uymayan ve ruhsata bağlanmamış hiçbir yapı inşa edilmemelidir. İmar Kanununa aykırı inşa edilmiş her türlü yapıya; yol, elektrik, su, doğalgaz, telefon gibi altyapı hizmetlerinin verilmesi yasal değildir; kesinlikle önlenmelidir. Bu durumdaki yapıların mülk edinilmesi, alınıp satılması durdurulmalıdır. İmar Kanununa bu konuda caydırıcı nitelikteki yaptırımlar eklenmelidir.

3. Yapı denetiminin ülke genelindeki bütün yapılar için geçerli olması sağlanmalıdır. Ayrıca mevcut yasadaki kapsam dışı bırakılan tüm kamu ve askeri yapılar bu denetim kapsamına alınmalıdır. Gizliliği gerektiren yapılar için özel kurallar getirilmelidir.

4. Yapı denetimi fiziki planlamadan imar koşullarına, tasarımdan uygulamaya, malzeme üreticisinden satıcısına, mal sahibinden müteahhide kadar pek çok

farklı unsuru içeren kapsamlı bir süreçtir. Bu nedenle sürecin tamamı ele alınarak yapılandırılmalıdır. Denetim sisteminde yer alan mimar ve mühendislerin formasyon ve standartları belirlenmeli, meslek odalarınca düzenlenecek meslek içi eğitim programlarına katılımları sağlanmalı, mesleki yeterlilikleri belgelenmeli ve bu uygulamaların yasal dayanakları oluşturulmalıdır. Yapı denetim sürecinde ve genel olarak yapı üretiminde meslek odalarının etkin bir konuma getirilmesi sağlanmalıdır. Bu doğrultuda yapı denetim yasası dışında da gerekli yeni yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

5. Proje müelliflerinin 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile de tanınan yetki ve hakları, yapı denetim yasasında yer almalıdır.

6. Yapı ve yapı normları, malzeme standartları, yapı performanslarına ilişkin standartlar, tasarım-projelendirme esasları, yapı denetiminde izlenecek usul ve yöntemler gibi uygulamaya yönelik düzenlemeler ve denetim şartnamelerinin birbirleri ile bağlantıları kurularak gereksinimlere yanıt verecek şekilde geliştirilmelidir. Bu çalışmaların gerçekleştirilmesinde meslek kuruluşlarının, üniversitelerin katkısı sağlanmalıdır.

7. Denetim modelinin sadece depreme dayanıklı bina yapımını hedefleyen ve ilgi alanını "betonarme karkas taşıyıcı" ile sınırlayan bir anlayışla kurulması, yapı denetimini olması gereken amacından uzaklaştıran bir yaklaşımdır.

8. Yapı denetimi ve diğer ilgili düzenlemelerin gerçek ihtiyaçlara yanıt verememesinin önemli bir nedeni, yapı üretimindeki ölçek farklılıklarının dikkate alınmamasıdır. Örneğin, sınırlı büyüklükteki bir tek aile konutu ile daha büyük ölçekli yapı üretimi veya karmaşık teknolojiler gerektiren inşaatlar, aynı hükümlere tabi kılınmak istenmiştir. Getirilecek yeni düzenlemelerde bu farklılıkları dikkate alan gerçekçi bir sistem kurulmalıdır.

9. Mal sahibi, proje müellifi, müteahhit ve denetim görevlilerinin çıkar farklılığından kaynaklanan, birbirlerini denetleyici farklı konumları dikkate alınmalı, getirilecek düzenlemelerde bu farklılıkları koruyacak hükümler güçlendirilmelidir. Süreçte taraflar arasındaki yetki ve sorumluluk ilişkileri açıklık ve işlerlik kazanmalıdır.

10. Yapı denetiminin, mesleki yeterlilikleri yasa ile tanımlanmış, çalışma ve ücret koşulları yasa ile belirlenerek güvence altına alınmış, TMMOB'nin ilgili meslek odasına kayıtlı ve bu oda tarafından sicili tutulan; üst denetimi ilgili meslek odaları ve kamu idaresi birimlerinin oluşturduğu kurul ile yapılan; kamusal bir hizmet olan yapı denetimini münhasıran yapacağı yasa ile belirlenmiş gerçek kişilerin sorumluluğu altında yapılması esastır. Yapı denetim hizmetleri, şirketlerin tüzel kişiliği sorumluluğunda yapılamaz.

11. Yüklenen sorumlulukların gereği doğabilecek kusur ve hataların maddi karşılığının süratle yerine getirilmesi ve cezai yaptırımların caydırıcılık özelliği taşıyacak nitelikte olması denetim ve yaptırım mekanizmasının süratle işletilmesi sağlanmalıdır.

12. Yapı üretim sürecinin en önemli unsurlarından yüklenicilik sistemi ayrıntılı olarak tanımlanmalı ve bu tanımlar ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

13. Yapı üretim sürecinde mutlaka mal sahibi - proje müellifi - yapı denetimcisi - müteahhit - şantiye şefi - yardımcı teknik eleman zinciri var olmalıdır. Mal sahibi, müteahhit ve teknik elemanların görev ve sorumlulukları, yapıların niteliği ve büyüklüğüne göre açıkça tanımlanmalıdır.

14. Denetimle görevli mimar ve mühendislerin mesleki çalışmaları ve genel olarak yapılan yapı denetim işleri, ilçe ve illerde görevlendirilecek kurullar tarafından izlenmeli ve kayıt altına alınmalıdır. İlgili idare ve kuruluşlarla birlikte Oda temsilcilerinin de görev alacağı bu kurullara, işlevlerini etkin olarak yerine getirebilecek olanaklar sağlanmalıdır. Uygulamayı yönlendirecek, gerekli müdahaleleri yapabilecek bu kurullar, merkezde oluşturulacak benzeri bir kurulun eşgüdümünde çalışmalıdır.

15. Yapı denetiminde, denetimcinin mal sahibince belirlenmesi, sistemin tarafsızlığını engellemektedir. Denetimcinin, yapının niteliğine göre, ilgili kuruluş ve Oda temsilcilerinden oluşacak kurullar tarafından görevlendirileceği bir sistem getirilmelidir. Bu görevlendirmenin, Odalar tarafından sicilleri tutulan ve yapı denetimi yapmaya yetkili mimar ve mühendisler arasında adil kriterlere göre yapılması sağlanmalıdır.

16. Yapı üretiminde çalışan mimar ve mühendis dışındaki teknisyen, formen, usta vb. elemanların belirli formasyonlarda olması sağlanmalı, bu formasyonları sürekli güncelleştirilerek belgelenmeli ve bu konu yapı denetiminde dikkate alınmalıdır.

17. Yapı üretim ve denetleme sürecinin önemli bir halkası sigortadır. Bu sigorta yapı üretimindeki bütün mal ve hizmetleri kapsamalıdır. Riskin tanımlanamaması nedeniyle mevcut yasadaki yer alamayan sigorta, devlet tarafından doğal afet sigortası benzeri bir sistem ile gerçekleştirilebilir.

18. Kamuda denetim yapan tüm mimar ve mühendisler de Odaya zorunlu üye olmalı, denetçiler gibi eğitime katılmalı ve mesleki yeterlilikleri belgelenmelidir.

19. Getirilecek yeni bir düzenleme ile yapı sürecinin bir anda çözülebilemesi olası değildir. Düzenlemeleri uygulamadaki aksaklıkları da dikkate alarak sürekli izleyecek, geliştirmek için öneri oluşturabilecek bir yapılanma sağlanmalıdır. Böyle bir yapıda ilgili kamu idareleri ile birlikte mimarlık, mühendislik, müteahhittik kuruluşları, üniversite ve araştırma kuruluşları yer almalıdır.

2009 Ekonomik krizi hiç değilse yapı denetimi konusunda ülkemiz ve insanlarımız için lehimize çevirebiliriz. Ancak emekçiden ve insandan yana tüm tarafların katkıları ile yeni bir yapı denetim yasası çıkartmak olmazsa olmaz şarttır.